

Harm

L. Jonker

Harm

in het Nederlands vertaald/verteld door
Bart Kuijer

Uitgeverij Heijink - Hardenberg

Schrijver: L. Jonker

Vertaling: B. Kuijer

Coverontwerp: B. Kuijer

ISBN: 9789463182010

© 2016.2, B. Kuijer

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inleiding

Lucas Jonker (1873 – 1948) was een bakker uit Dedemsvaart, die in zijn schaarse vrije tijd onder meer de boeken over Harm schreef:

“Harm, boerenlèv’n an de Riest” en
 “Harm, de boer van het Hoogelaand”

In een eenvoudige stijl beschrijft Jonker daarin het dagelijkse leven van zijn personages, die omstreeks 1850 aan de grens van Overijssel en Drenthe woonden, bij de Reest, het riviertje dat deze twee provincies scheidt, in het gebied tussen Meppel, Hoogeveen en Dedemsvaart.

De eerste versie van “Harm, boerenlèv’n an de Riest” werd in 1929 uitgegeven door Erven Tijl in Zwolle.

Deze versie bevat illustraties van een niet genoemde tekenaar, mogelijk Jonker zelf.

Daarna volgde een uitgave van beide boeken door uitgeverij Boom te Meppel.

Deze boeken werden in 1988-89 omgezet in de officiële Drentse spelling en herdrukt bij Boom. Beide versies bevatten illustraties van E. Musch.

De oorspronkelijke boeken zijn geschreven in een dialect zoals dat daar toen werd gesproken. Weinig mensen kunnen echter dit dialect nog lezen.

Daarom besloot ik, uitgaand van de Boom-uitgaven, beide boeken samen te voegen en over te zetten naar het Nederlands, daarbij zo dicht mogelijk bij Jonkers schrijfstijl, taal- en woordgebruik blijvend.

De illustraties heb ik achterwege gelaten.

Niet alleen omdat het niet meer gebruikelijk is, maar ook, omdat Jonker zo beeldend schrijft, dat de illustraties naar mijn mening niets toevoegen.

Waar het gaat om mooie dialectwoorden, gezegden of gebruiken heb ik verklarende voetnoten toegevoegd.

Het verhaal speelt zich vrij kort na de Napoleontische naamgeving af. Die nieuwe naamgeving werd officieel wel gebruikt, maar in de volksmond gebruikte men de oude namen nog. Dat dit toen ook al als verwarrend werd ervaren, blijkt, als Harm gaat trouwen. Pas dan hoort hij de officiële achternaam van zijn bruid...

Rest nog mijn dank aan, onder meer:

- Henriette Bergveld-Merkuur, kleindochter van Lucas Jonker. Zij gaf mij niet alleen toestemming om deze vertaling te maken, maar van haar kreeg ik ook een nooit eerder gepubliceerde foto van haar grootvader, die nu op de achterflap van dit boek prijkt;
- Gees Bartels, die mij hielp, wanneer ik een woord of gezegde niet kende;
- Wim Stevenaar, Ger Vieth en mijn broer Roel, die mijn schrijven controleerden op taal- en typefouten.

Bart Kuijer

Deel 1

Harm Boerenleven aan de Reest

(Het oorspronkelijke Voorwoord zoals Jonker dat schreef)

D'r is niet veule meer as 'n glimp van aov'r, van de gewoont'n en gebruik'n bij geboorte en hieluk, bij starv'n, maar ook bij aandere gelèg'nheed'n zooas gespin of mark'n, mar veural van 't gepraot um 't heerdvuur en 't ienvolduge lèv'n van 't boer'nvolk an de Riest zooas 't was, toen 'n gewoon mènse niet vadd'r van huus kwaamp as det ze daag'ns te voete hen en weerumme kunn'n gaon.

't Mooie d'r van, mar ook 't lillukke, want goeije en kwaoje mèn's'n haj toen ook al, belèft Harm en um 't zoo goed meug'luk weer te geev'n is 't eskreev'n zooas ze daor daag'ns mit menare praot.

DE SCHRIEVER

Vertaling

Er is maar weinig van bewaard: van de gewoonten en gebruiken bij geboorte en huwelijk, bij overlijden maar ook bij andere gebeurtenissen zoals het gespin of bij markten. Maar vooral van de gesprekken bij het haardvuur en het eenvoudige leven van de boerenmensen aan de Reest zoals het was in die tijd, toen een gewoon mens niet verder van huis kwam dan wat in één dag te voet heen en terug te bereiken was.

Het mooie ervan, maar ook het lelijke –want goede en slechte mensen waren er toen ook – beleeft Harm. En om dit zo goed mogelijk weer te geven is het geschreven in de taal waarin ze daar daags met elkaar praatten.

De Schrijver

1. Harm, de boer en 't olde mense¹

Op de brede, besneeuwde zandweg liep Harm.

Een petje op, met een glimmende klep, een zwart jasje aan, dat, net als de broek, van 'n grotere was gemaakt - 'n beetje verkort maar niet vernauwd -, de broekspijpen omgeslagen, schapenwollen grijze sokken en 'n paar nieuwe klompen; zo was hij gekleed.

In de ene hand droeg hij een bundeltje kleren, de andere hand had hij in zijn broekzak.

Als de hand, die het bundeltje droeg, koud begon te worden, nam de andere hand het bundeltje over. Dan blies Harm even op de koude hand om die wat warm te maken, en dan ging die hand weer in de zak.

Zo ging het door, totdat hij probeerde om het bundeltje onder de arm te dragen en beide handen in de broekzak te steken.

Maar dat lukte niet, het bundeltje was daar te groot voor en, om en om, droeg hij het dan weer in de ene, dan weer in de andere hand. 't Was koud, hij rilde over zijn hele lichaam.

Het lopen ging moeilijk; er was nog niemand over deze weg gegaan die morgen en als hij de weg niet zo goed had gekend, zou hij er bijna vanaf geraken.

Dat hij er juist nu op uit moest!

Toen zijn vader onlangs zei dat hij Harm oud genoeg vond om bij een boer te werken, leek hem dat wel mooi. Nu het erop aan kwam vond hij het maar niks meer. Werken bij vreemde mensen, hij kende ze helemaal niet. En nu ook dat slechte weer; hij was veel liever thuisgebleven.

Zijn moeder had er ook wel tegenop gezien; ze had zo'n werk gehad om zijn kleren wat op te knappen. Er moest ook nog wat nieuws bij worden gekocht, en daar was haast geen geld voor. En nu alles klaar was en hij vanmorgen wegging, kon hij wel zien, dat zijn moeder gehuild had. Daar kon hij niet goed tegen. Toen ze zei: „Harm, zal je goed oppassen mijn jongen”, kon ze haast niet meer praten. En toen hij wilde zeggen: „Ja, moeder”, toen kon hij het zelf ook niet meer...

Zijn vader zag dat wel en, om hen op andere gedachten te brengen, zei hij: „Ja jongen, nu moet je flink je best doen zodat de boer geen klachten over je heeft; en je moet erop rekenen, dat, als je het eens

---

¹ het oude mens

wat moeilijk hebt, je niet wegloopt, want ik stuur je zo weer terug". Ach, zijn vader meende het zo kwaad niet, dat wist Harm wel; daarvoor was hij altijd veel te goed voor hem. Soms, als ze speelden, dan speelde zijn vader zomaar mee en dan hadden ze zo'n plezier. Maar dat gebeurde niet vaak, hij was meestal zwijgzaam...

Het was toch koud.

Had hij nu maar 'n paar handschoenen, of zelfs maar één, dan werden z'n handen niet zo koud.

Hij zette zijn bundeltje neer en stak de beide handen in de zakken.

Even later voelde hij ook eens in de buitenzakken van zijn jas.

Hè, wat was dat nu?

Welverdraaid! Een stukje chocola!

„Hoe kom ik daar nu aan”, dacht hij.

„O, misschien van Grietien; die heeft dat vorig jaar op het schoolfeest gekregen, en altijd nog bewaard.

...Goeie meid toch!"

Maar de anderen waren ook zo lief voor hem geweest.

Toen hij zijn spullen inpakte, wilde Derk hem een mooie griffel geven, in een goudpapieren wikkel. Daar had hij natuurlijk niets aan, maar dat begreep Derk niet. Daarom had hij ook alleen maar tegen hem gezegd: „Nee, houd 'm zelf maar, Derk".

En Hillegien – die anderhalf jaar jonger was dan hij – had hem verteld dat zij wel wilde gaan werken, dan kon hij thuisblijven.

Maar dat zou toch te gek zijn: hij was toch de oudste!

Toen draaide hij zich nog eens om, en keek naar waar hij vandaan was gekomen.

Daarginds, net voorbij de bocht in de weg, achter dat bosje, daar woonde zijn familie; hij wilde dat hij daar ook weer was.

Maar komaan, flink zijn; hij pakte zijn bundeltje weer op.

Ginds, waar die bomen staan, daar was de straatweg, daar moest hij afslaan.

Het liep nu wel lastig zo nu en dan; als hij op een plaats kwam waar veel sneeuw lag, moest hij zijn voeten hoog optillen.

Hij had toch wel heel wat mee gekregen. Het bundeltje was zwaar, want er zaten ook 'n paar nieuwe schoenen in.

Tjonge, nieuwe schoenen, die had hij nog nooit gehad. Hij liep altijd op klompen. Hij had weleens eerder schoenen gekregen maar dat waren geen nieuwe geweest. Die had hij nu echter wel nodig.

De winter was lang en er was haast geen geld voor nieuwe schoenen geweest.

Als hij er nog aan dacht, dat hij onlangs met 'n mandje eieren naar de markt was geweest, en er maar zo weinig geld voor had gekregen.... En dat geld moest voor hem worden gebruikt, voor zijn nieuwe schoenen. Toen was zijn vader niet best te spreken geweest en die nieuwe schoenen waren bijna niet doorgedaan. Maar hij kon het niet helpen, die koopman op de markt wilde er niet meer voor betalen. Toen hij 'n dubbeltje vroeg, zei die man: „Bedoel je met dat mandje erbij?” Stel je voor! Het was zijn moeders *spoormandje*², dat altijd in het *kabinet*³ stond, en waar de andere kinderen nooit boodschappen mee mochten doen, zo zuinig was ze erop.

Wat was het toch ver! Zijn vader had gezegd dat het een uur gaans was, en nu was hij al zo lang op weg, en nog maar halverwege.

Wat zouden het voor mensen zijn?

Had zijn vader hem nu maar mee genomen, toen hij hem had *besteed*⁴, dan wist hij nu meer. De boer leek wel 'n aardige man, had zijn vader gezegd. Zou die het goed vinden als hij eens een keer met paard en wagen naar zijn familie ging? Dat zou toch aardig van die boer zijn. Als hij dan terugging, kon zijn familie een eindje mee rijden. Hij zelf voorop en dan mochten de anderen om de beurt ook eens het paard mennen.

Zichzelf met deze gedachten blij makend, stapte Harm flink door.

Nu, bij de straatweg gekomen, moest hij afslaan. De weg was hier al wat belopen en hij schoot nu goed op. Maar hoe dichterbij hij aan het eind van zijn reis kwam, hoe meer hij tegen de aankomst begon op te zien.

„Wat moet ik straks zeggen?” piekerde hij. Hij wist het niet.

Zouden ze hem ook vragen of hij koeien kon melken en kon ploegen? Dat had hij nog nooit gedaan. En als hij dat zei, zouden ze hem dan terugsturen?

Er kwam een wagen aan. Zal ik vragen of ik mee mag rijden?

Nee, dacht hij, dat doe ik ook niet, dan ben ik er veel te snel.

Want hoe langer het duurde, hoe liever hij het had.

Het was nu ook niet meer zo koud.

En als ze nu eens niet thuis waren? Wat moest hij dan?

Maar ze wisten toch dat hij vandaag zou komen? Nee, ze zouden wel

---

² rechthoekig rieten mandje met twee rieten deksels en een hengsel in het midden

³ opbergmeubel

⁴ besteden: het zich voor een jaar verhuren voor loon, kost en inwoning.

thuis zijn.

Wat voor werk zou hij moeten doen? Buiten kon je nu niet werken. Zo ging ervan alles door zijn hoofd.

Op de hoek van de straatweg stond een grote boerderij. Ze waren daar waarschijnlijk mest aan het uitrijden geweest; de wagen stond nog bij de mesthoop, maar alles lag nu onder een laag sneeuw.

Een eindje verder, aan de andere kant van de weg, zag hij het huis van *Barrels Albert*⁵. Daar moest hij zijn.

Het hart klopte hem in de keel. Zou hij er zo maar op af gaan?

De *baanderdeur*⁶ stond een eindje open. Geen mens te zien.

Hij was er nu dichtbij en, langzaam lopend, ging hij het hekje door, dat naar de baanderdeur leidde.

Hè! Wat een schrik! Een grote hond rende plotseling blaffend naar hem toe en als hij niet had gezien dat de hond aan een ketting lag, zou hij het hebben uitgeschreeuwd.

De schrik zat nog in z'n benen toen hij door de baanderdeur naar binnen ging.

Daar stond hij nu. Hij hoorde wel wat, maar zag nog geen mens.

De koeien stonden op stal, maar van verbouwereerdheid zag hij helemaal niet hoeveel het er waren.

Zouden ze hem niet hebben gehoord? Hij wachtte nog even, toen riep hij: "Volluk!"

"Wie is daar?", riep een vrouwenstem terug.

"Ikke" zei Harm.

"Maar wie ben je dan?", zei dezelfde stem weer en meteen keek een vrouw om de deur van de keuken.

De vrouw was niet zo jong meer. Zou dat de boerin zijn?

Ze had een glad mutsje op. Ze streek even met de bovenkant van de hand onder haar neus en veegde toen die hand langs haar rok.

"Ik ben Harm van Freruk Stok", zei Harm, "mijn vader heeft mij hier besteed."

"O, ben jij dat", zei 't olde mènse, "kom dan maar verder. Je hoeft daar niet op de *deel*⁷ te blijven staan."

Harm kwam in de keuken. Het was een vrij groot vertrek. Aan de kant van de deel brandde in de haard een vuur en er stond een hekje om heen. Boven het vuur hing een pot. Een ronde tafel op drie poten

---

⁵ Barrels is de boerderijnaam, Albert de voornaam van de boer

⁶ brede dubbele deur naar het boerderijgedeelte

⁷ ruimte in de boerderij die het woongedeelte scheidt van het boerderijgedeelte.

stond midden op de vloer, een kabinet en een *spiende*⁸, stoelen tegen de muur, enkele deuren – dat waren vermoedelijk de bedsteden-, twee ramen en een deur in de voormuur.

't Olde mense zat met een stoof onder de voeten aan de tafel aardappels te schillen.

“Heb je daar je kleren in?”, vroeg ze en wees op het bundeltje dat Harm nog in de hand had.

“Ja”, zei Harm.

“Zet dat daar maar neer”, zei ze, “en ga maar bij de haard zitten; maar als je natte voeten hebt, moet je die niet op de haardplaat zetten.”

Ze had wel gezien dat Harm de klompen vol met sneeuw had.

“Je hebt, zo te zien, door de dikste sneeuw gelopen”, zei

't olde mense, terwijl ze druk door schildde.

Harm zei niet dat hij op de zandweg niet anders kon, omdat daar nog niemand had gelopen en dat hier en daar in de beschutting van de bosjes de sneeuw heel hoog lag. Hij zette zijn bundeltje neer en ging bij de haard zitten.

“Kun je ook aardappels schillen?”, vroeg ze.

“Jawel”, zei Harm.

“Dat is mooi”, zei ze, “dat zal je hier ook weleens moeten doen; ik zie niet graag dat jonge mensen als jij *tumig lopen*.⁹ “

Toen was alles weer stil; je hoorde alleen elke keer een plons als er een aardappel in het water viel.

“Dat je nu komt, net nu de baas weg is”, begon ze weer toen ze na een poosje de aardappels had geschild.

Harm wist niet wat hij daarop zeggen moest en hield zich stil.

Ze roerde een paar keer met de vuist door de aardappellemmer, nam de pot van het vuur, prikte er met een vork een stuk spek uit, deed de aardappels erin en zette de pot weer op het vuur.

De deur ging open en een meisje van een jaar of twaalf kwam binnen.

Ze riep: “Moeder, ik ben er weer.”

“Goed m'n kind”, zei de moeder, maar toen het meisje Harm zag, verschool ze zich achter haar moeder, keek hem wat verlegen aan en zei niets meer.

“Toe meid, laat me los”, zei de moeder, “ik heb het nog zo druk; straks komt je vader terug en dan moet ik het eten klaar hebben.”

Harm dacht aan zijn zuster Grietien; dat was net zo'n deerntje.

Even later kwam de boer met paard en wagen aan rijden en als Harm

---

⁸ een etenskast, provisiekast.

⁹ niets doen

maar gedurfd had, was hij er wel gauw naar toe gelopen om het paard vast te houden of om het uit te spannen, maar hij bleef zitten. 't Olde mènse en het meisje liepen naar de deel, hij hoorde wat gepraat en even later kwam de boer binnen.

"Zo jongkeerl, ben je daar?", zei hij.

"Ja", zei Harm.

"Je hebt al een hele reis achter de rug en met zo'n besneeuwde weg. Je zult wel honger hebben, hè?", zei hij.

"Nee", zei Harm.

Toen riep hij naar de deel: "Vrouw heb je het eten gauw klaar?"

"Ja, heb maar wat geduld", was het antwoord en meteen daarop kwamen ook 't olde mènse en het meisje de keuken in.

't Olde mènse nam de pot van het vuur en begon er met een pollepel in te stampen.

Harm keek ernaar; het waren aardappels met boerenkool. Het rook wel lekker maar hij had toch niet veel trek.

Toen het eten klaar was, zette ze de pot op tafel en deelde het spek op vier borden. De boer schoof zijn stoel aan de tafel, 't olde mènse ging ook zitten en het meisje ging tussen hen in.

"Allo, jong, schuif ook maar aan", zei de boer en Harm ging ook aan tafel zitten.

Toen waren ze even stil. De boer hield zijn pet voor de ogen, Harm ook. Toen dat was gebeurd zette hij de pet weer op, net als de boer.

"Tast maar toe, jong", zei de boer, toen hij voor zichzelf, het meisje en zijn vrouw had opgeschept. Hij schoof de steel van de pollepel, die in de pot stond, naar Harm.

Harm nam niet veel: hij had nog steeds een brok in zijn keel en kon die maar niet wegslikken.

't Olde mènse keek hem af en toe aan; ze moest er nog aan wennen dat er zo'n vreemde bij haar in huis was gekomen en dat je die nu altijd over de vloer moest hebben.

Maar het was wel nodig: de baas kon het werk niet alleen meer aan en zij zelf werd ook wat ouder.

"Lust je de spezkwoerdjes?" zei ze tegen Harm, "ik kan ze niet goed meer bijten."

"Jawel", zei Harm.

Hij kreeg de spezkwoerdjes van 't olde mènse en de boer schoof de zijne ook maar bij Harm op het bord.

Harm at ze op; dat beviel 't olde mènse want ze vond het jammer om ze aan de hond of aan de varkens te geven.

De boer schepte zichzelf nog weer eens op, 't olde mènse nam ook

nog wat en toen ging de steel van de pollepel weer naar Harm. Maar Harm stak geen hand uit. De boer zag dat en zei: "Toe jongen, schep maar op."

"Nee", zei Harm "ik hoef niet meer."

"Wat is dat nu?" zei de boer, "zo'n jongkeerl zou niet meer lusten? Kom, kom!"

En 't olde mense kwam er wat scherp achteraan met "Of smaakt het misschien niet?"

"Jawel", zei Harm, "maar ik heb geen honger meer."

Die prop in zijn keel wilde maar niet weg. Hij kon bijna niet meer praten. Het huilen stond hem nader dan het lachen.

Na het eten nam de boer de pet weer af en Harm ook. Ze waren weer even stil en toen stonden ze op.

"Zo jong, ga nu maar eens met mij mee", zei de boer, "dan zal ik je wijzen, waar je je kunt uitkleden en waar je 's nachts moet slapen".

Ze gingen naar de deel toe.

Zodra je de keuken uit kwam, was links de baanderdeur; ging je rechtsaf, dan kwam je op de pompestraat waar je ook via een kleine deur naar buiten kon. Direct naast dat deurtje stond de pomp tegen de buitenmuur, met daar boven een klein half rond raampje. Aan het eind van de pompestraat was een houten schot. In dat schot waren spijkers geslagen en aan die spijkers hingen wat daagse kleren.

In dat schot was ook een deur – geen grote- die helemaal open stond; daar was het *huussien*¹⁰. En als je dat schot voorbij was, begon de koestal.

Op de *hilde*¹¹ was het hooi opgeslagen. Op de deel was ook een hooivak. Er kwam alleen maar licht door een vijftal kleine halfronde raampjes in de stal. Voor die raampjes zaten spinnenwebben, waardoor het er nogal donker was. Aan het eind van de koestal was de potstal, die leeg was; dan de achterdeur, daarnaast de paardenstal en nog een varkenshok.

Vóór op de hilde had de boer een slaappleats gemaakt van een wagenschot. Ook had hij er een paar spijkers ingeslagen waaraan Harm zijn kleren kon ophangen.

Via een laddertje dat tegen de hilde stond, klom Harm naar zijn slaappleats. Hij deed zijn goeie kleren uit, zijn werkkleren aan en kwam weer beneden.

---

¹⁰ de wc

¹¹ zolder boven de koestal

Daar stond hij weer op de deel; met een broek die iets te kort was en met lappen op de knieën; zijn daagse klompen wat versleten en zijn blauwe kiel erg verkleurd.

Je kon wel zien dat hij niet uit een rijke familie kwam.

Toen ging hij met de boer naar de koeien. Törk, de hond snuffelde aan zijn broek. Harm schrok ervan, maar de boer zei: "Hij doet niets, hoor."

De boer liet hem de varkens en het paard zien, vertelde het een en ander over een *mot*¹² met biggen; dat een van de koeien *guste*¹³ was gebleven, over de kippen en welke kippen van vorig jaar waren.

Harm luisterde er wel naar maar kon niet alles onthouden: het was allemaal nog zo vreemd. Hij wilde er maar niet aan denken dat hij vanavond daar op de hilde alléén moest slapen: in het donker en dan op zo'n vreemde plaats.

De boer bleef praten, maar Harm bleef stil.

's Middags ging hij met de schop naar buiten, schepte de sneeuw voor de deuren weg en maakte een pad van de baanderdeur naar de straat; hij hielp tegen de avond met het voeren van de dieren en toen dat klaar was gingen ze naar de keuken.

't Olde mènse zat aan de tafel te naaien en het meisje breide een kous.

De boer ging bij de haard zitten, met de voeten op de plaat. Harm, aan de andere kant, dichtbij de deur die naar de deel ging, deed hetzelfde.

Even later haalde 't olde mènse brood, roggebrood en *smolt*¹⁴ uit de etenskast en sneed het brood.

"Moeder, ik wil maar een halfje", zei het meisje.

"Ach kom", zei 't olde mènse, "je lust vast wel een hele."

"Nee, hoor", zei het meisje weer, "ik eet 'm toch niet op".

"Toe dan maar", gaf 't olde mènse toe en ze sneed een plak brood doormidden.

Het ging Harm wat beter af als 's middags: een grote plak roggebrood, twee boterhammen en een kopje koffie waren zo verdwenen.

"Toe, Grietien", zei 't olde mènse na het eten "help me eens afruimen. Hier, zet het brood weer in de etenskast en de smolt ook."

---

¹² vrouwelijk varken

¹³ niet drachtig

¹⁴ varkensvet

Dat was nieuws voor Harm. Grietien. Zo heette zijn jongste zus ook en dat vond hij leuk.

't Olde mènse pakte een bak met water en waste daarmee de kopjes af.

De boer ging weer bij de haard zitten en nam een krant. In het raampje waardoor je naar de deel kon kijken, zette hij een olielampje met een blakertje erachter, anders kon hij het niet goed zien.

Maar twee lampen, dat vond 't olde mènse niet nodig; als de boer bij het lezen wat begon te knikkebollen, was zij er als de kippen bij om het lampje uit te blazen.

Er werd bijna niet gepraat. Of ze niets wisten te zeggen, of dat het kwam omdat hij er nu bij was, wist Harm niet. Dat was heel anders dan bij hen thuis. Als ze daar 's avonds bij elkaar zaten, was er altijd genoeg te praten; de een over de school, de ander over het werk, zodat zijn moeder weleens zei: "Kinderen wees toch eens stil!".

Zo kwam Harm in zijn gedachten weer thuis. Wat hadden ze een plezier wanneer ze in de zomer, als het warm was, met de *barfte*¹⁵ benen in de sloot liepen. Of wanneer ze 's avonds aan de slootkant een mandje met gras voor de konijnen moesten snijden.

En hoe verdrietig waren ze vorig jaar geweest toen het moederkonijn haar acht jongen had doodgebeten. Ze zouden heel wat hebben opgebracht als ze een week of zes oud waren geworden. Als Derk er nu maar niet weer te snel bij ging kijken wanneer ze weer jongen hadden. Dat zou hij Derk nog eens zeggen.

Hij *prakkezeerd'n*¹⁶ ook over zijn moeder en zijn vader en het was haast of hij bij hen was; hij praatte bijna hardop met hen.

Hoe lang hij zo zat te dromen wist hij niet, maar opeens hoorde hij dat 't olde mènse zei: "Grietien je moest maar eens naar bed gaan, kind", en tegen de boer: "en draai jij het lampje maar even om, dan heeft Harm ook licht genoeg als hij naar bed gaat."

Harm zei goedenacht en, bij het beetje schijnsel van het lampje op de deel, vond hij het laddertje en zijn slaapplaats.

Toen Harm *nut*¹⁷ was, begon het 't olde mènse.

"Ik begrijp niet", zei ze, "dat je vanmorgen je geld zo maar in je jas liet zitten, in plaats van het meteen in het kabinet te leggen. Je moet er wel rekening mee houden dat je vreemd volk in huis hebt, en dat

---

¹⁵ blote

¹⁶ piekerde, dacht

¹⁷ weg

je nu op moet passen dat je niet bestolen wordt. Ik dacht dat jij wel zo wijs was”

“Vrouw”, zei de boer, “jij bent de oudste, dus jij moet ook de wijste zijn.”

“Ja, ja”, zei ze terug en ze werd nijdig als hij haar plaagde, omdat zij enkele jaren ouder was dan hij.

“Ja, praat jij maar, maar je weet toch ook wel, dat zijn vader gestolen heeft toen hij bij de Paosboer werkte? En dat hij er nog voor gezeten heeft? Maar ze konden het niet bewijzen, en daarom moesten ze hem weer vrij laten.”

“Als zij het niet konden bewijzen”, zei de boer “dan kun jij ook niet zeggen, dat hij gestolen heeft.”

“Ja maar, het was toch wel zo, dat zeiden ze allemaal. Toen kwam dat ook doordat de Paosboer zijn geld op de tafel had laten liggen.

Toen is hij, Freruk Stok, met zijn gezin naar Holland gegaan, en daar konden ze het ook niet volhouden, reden waarom ze hier zijn teruggekomen. Maar bijna niemand wilde hem aan werk helpen, en ze moeten erg arm zijn geweest.

Het was die man zijn eigen schuld. En ze hadden ook nog zoveel kinderen; er zijn er wat gestorven, maar vijf zijn er, geloof ik, nog over.

En dan zijn vrouw. Van huishoudelijk werk heeft ze weinig verstand.

Ze was de jongste van Luuks Willems, een nakomertje en nogal verwend. Zij was gek op die vent, en de ouders durfden er niets van te zeggen toen hun dochter met die man wilde trouwen. Je kunt het ook aan de kleren van die jongen wel zien. De manier waarop ze een lap op de broek heeft gezet. Dat je je niet beter hebt laten informeren voordat je zo’n jongen aanneemt, begrijp ik niet.”

“Ach, vrouw, wat praat je toch”, antwoordde de boer, “over Freruk Stok heb je alleen dat praatje gehoord, maar hij kan hard werken. Maaïen kan niemand zo goed en snel als hij; jarenlang werkte hij bij dezelfde boer. Dat hij niet meer naar Noord-Holland ging om gras te maaïen, komt, omdat zijn vrouw sukkelde, en de kinderen nog zo klein waren. Dat heeft hij mij zelf verteld.”

“Jij gelooft dus wat hij je zei, maar hij zal je vast niet alles verteld hebben. Maar goed: ik zal die jongen wel in de gaten houden, en oppassen, dat hij het kistje in het kabinet niet ziet; misschien zoek ik er wel een andere plaats voor”, zei ze.

“Dan weet ik een goed plekje”, zei de boer, “dan moet je het op de hilde zetten met wat hooi er overheen.” en hij moest zelf om lachen om dit idee.

“Lach jij erom?”, zei ze kwaad, “wacht maar, je kunt er misschien nog weleens om moeten huilen. Als hij de vingers erachter kan krijgen, ben jij jouw geld kwijt.”

“Als ik het kwijt ben, heb jij ook niets meer.” zei hij.

‘t Begon hem te vervelen, daarom zei hij: “Laten we nu maar gaan slapen.”

Zij mopperde nog wat na terwijl ze zich uitkleedde; kort daarop lagen ze in bed.

Harm had wel druk gepraat gehoord maar hij kon het niet verstaan. Slapen kon hij ook niet. Thuis sliep hij altijd bij Derk en onder de bedstee waar zij in sliepen, had zijn vader een slaapplaats gemaakt voor Hillegien en Grietien. Kleine Gait sliep in het kribbetje aan het voeteneind bij zijn vader en moeder in de bedstee. Nu zou kleine Gait wel bij Derk slapen en ze zouden niet zo veel te praten hebben als toen hij nog bij Derk sliep. Soms riep zijn vader dan: “Wil je nu weleens stil zijn! Slapen gaan!”

Nu hoorde hij steeds geluiden: de koeien rammelden zo nu en dan met de kettingen, de varkens knorden en een kat miauwde steeds. Hoe laat het was geworden voordat hij in slaap was gevallen, wist hij de volgende dag niet meer; maar wel dat hij lang wakker had gelegen en dat hij gedroomd had over Törk die hem wilde bijten en van ‘t olde mènse die met grijpvingers op hem afkwam, alsof ze hem de ogen uit wilde krabben.

Hij werd verschrikt wakker en wist eerst niet waar hij was, toen hij iemand hoorde roepen: “Harm, Harm, ben je wakker?”

“Ja” riep hij terug en sprong uit bed. Hij kleedde zich snel aan en ging naar beneden. Onder de pomp kletste hij een paar handen water in zijn gezicht en hij was gewassen.

Nu begon het echte werk.

Als het druk was zorgde ‘t olde mènse voor de varkens en de kippen en hielp ze bij het melken en voeren. Maar nu de koeien toch bijna *droog stonden*¹⁸, kon de boer het wel alleen af, ook al omdat Harm hem nu hielp.

Koeien had Harm nog nooit gemolken, maar dat lukte hem toch wel aardig; thuis had hij immers wel vaak de geit gemolken.

Het varkensvoer dat de boer klaar maakte bracht Harm naar de varkens. Het paard en de kippen werden niet vergeten.

Toen dat allemaal klaar was, gingen ze naar de keuken.

---

¹⁸ geen melk meer gaven

't Olde mènse had de koffie klaar, met een halve plak brood erbij. Dat smaakte Harm en toen ze opstonden om naar de deel te gaan, was hij er weer helemaal klaar voor. Nu ze vanwege de sneeuw niet buiten konden werken, was er in de stallen wel wat te doen.

't Olde mènse ging ondertussen pannenkoeken bakken. Twee keer in de week – op dinsdag en op vrijdag - bakte ze brood: meestal roggebrood van eigen verbouwde rogge met wat boekweitmeel erdoor. Als ze wat te weinig brood hadden, bakte ze 's morgens pannenkoeken; nu er een persoon meer was, zou dat wel nodig zijn. Ze was er vlug mee klaar en riep de anderen.

Harm knapte er helemaal van op: de pannenkoeken smaakten hem goed.

Hij wende al snel bij de boer en hij had plezier in het werk. Törk –die hem eerst zo aan het schrikken had gemaakt- was ook al aan hem gewend en het duurde niet lang, of hij was er goeie maatjes mee.

Op zondag ging Harm met de boer naar de kerk.

't Olde mènse ging niet. Ze had geen tijd zei ze; ze had het veel te druk.

De boer schudde met het hoofd, maar zei er verder niets op, want er was niet tegen te praten. Als er eens wat bijzonders was, dan had ze wel tijd...

't Was een eind lopen naar de kerk, maar de weg was goed. Het maartse zonnetje had de sneeuw al grotendeels gesmolten.

Harm was nog nooit in die omgeving geweest.

De boer wees hem de smid en de winkel, de molen waar ze lieten malen en meer van die nuttige dingen, omdat het wel te pas zou kunnen komen als Harm er eens naar toe zou moeten.

Toen de kerk uit ging, raakte de boer in gesprek met de boer die schuin tegenover hen woonde.

Thuisgekomen had 't olde mènse de koffie klaar. De koffiepote stond op de plaat; op de tafel stonden de kopjes, nu, omdat het zondag was, met een schoteltje eronder; de glazen klontjespot erbij en de klontjestang ernaast.

Ze kneep met de tang de dikste klontjes stuk, deed er in ieder kopje één en toen, met in de ene hand de koffiepote en in de andere de melkkan, schonk ze de kopjes zó vol dat ze over liepen en de schoteltjes ook vol kwamen.

Ze vond het zo krenterig wat sommige andere vrouwen deden.

Die schonken het kopje niet tot aan de rand toe vol. Ook bij Jan Mulders Aor'nd, die tegenover hen woonde. Vooral als er bezoek was

– de dominee of zo – dan konden ze zich zo gedragen alsof zij zó goed wisten hoe het hoorde. Kale kak! Zij bleef doen zoals ze het altijd al deed en gaf een goede maat...

Harm deed net als de anderen. Hij nam het kopje uit het schoteltje en zette het ernaast op tafel, dronk eerst, al blazend, het schoteltje leeg, schonk toen het kopje over in het schoteltje, dronk weer uit het schoteltje en nam het klontje uit het kopje in de mond.

Daarna trok hij z'n zondagse schoenen uit. Die waren nat geworden en moesten drogen, want daar moest hij zuinig op zijn. Zijn zondagse kleren deed hij ook uit, want ze gingen eten en na het eten moesten ze de beesten voeren.

's Middags, toen het werk was gedaan, ging hij voor de koeien op de deel zitten, met de rug tegen het hooi.

Törk kwam bij hem liggen.

Eerst praatte hij wat tegen Törk, maar toen begon hij weer over thuis te denken.

Als het maar niet zo ver was en als hij maar gedurfd had, dan had hij wel willen vragen of hij een poosje naar huis mocht. Maar hij durfde het niet en het kon ook niet, want 's avonds moest hij op tijd terug zijn, vóór het voeren. Er was dus te weinig tijd; bovendien zou het door de sneeuw op het zandpad niet mee vallen.

Zo zat Harm de hele middag maar wat te kijken en te dromen en hij was blij dat het weer tijd was om te voeren.

's Avonds ging hij vroeg naar bed; de zondag was een nare dag voor hem geweest en hij was blij dat het morgen weer een werkdag was.

Al gauw kwam er meer werk. Toen de sneeuw helemaal was gesmolten moesten ze mest uitrijden naar het land, het land ploegen, aardappels poten, rogge zaaien en zo meer. Harm verlangde ernaar, het leek hem mooi werk. Hoe meer hij werkte, des te minder tijd er was om te piekeren.

*D'olde broene*¹⁹ –het paard dat nu al weer een paar dagen op stal had gestaan – en de mestwagen werden uit de schuur gehaald en Harm hielp bij alles flink mee.

“Hoe gaat het nu met die jongen”, vroeg ‘t olde mènse eens op een avond aan de boer, “valt hij je mee in het werk?” “Ach” zei de boer, “hij is nog jong en nog niet zo sterk; hij heeft niet veel

---

¹⁹ de oude bruine

*spekpannenkoeken achter de knopen*²⁰, maar het zal van lieverlee wel beter worden. Hij wil wel, en dat is het belangrijkste. Je moet hem maar voldoende te eten geven, dan komt het wel goed.”

“Als ik hem dan maar niet voor andermans plezier te eten geef, want je begrijpt toch wel dat hij, als hij in de gaten heeft dat hij flink kan werken en dat hij wat waard is, meer loon vraagt. En als je het hem dan niet geeft, gaat hij naar een ander toe. Als je tevreden over hem bent, moet je dat niet laten merken.”, zei ‘t olde mènse terug.

“Vrouw”, zei de boer, “je denkt alweer het slechte. Hij zal zo gauw niet weglopen, daar zie ik hem niet voor aan. En doet hij dat wel, dan komt er vast weer een ander.”

“Zie je wel, dan zou het precies gaan zoals ik zei. Dan zou ik hem voor andermans plezier te eten hebben gegeven”, zei ze, wat snibbig, terug.

De boer had geen zin er verder over te praten en begon over wat anders. De jongen deed immers zijn best en je kon toch niet verwachten dat hij als een volwassen kerel presteerde.

Dat jaar was het weer niet zo goed. Een lange winter, gevolgd door een nat en koud voorjaar, waardoor het vee pas laat in de wei kon, nee....

“Het wordt slecht dit jaar”, zei ‘t olde mènse. Maar de boer zei: “Het kan nog wel goed komen vrouw, het is weleens vaker laat geweest.”

“Ja, maar, nu heb je er een knecht bij, en het moet wel allemaal betaald worden”, zei zij weer, om het toch maar niet toe te geven, want zij had altijd graag gelijk en ook graag het laatste woord.

Op die koude en natte tijd volgde een mooie meimaand. Toen kon je zien dat het gewas groeide. Er was meer dan genoeg gras voor de koeien en de aardappels, de boekweit en de rogge, het zag er allemaal even mooi uit.

De boer glunderde als hij er op zondag met zijn vrouw langs liep.

“Wat zeg je er nu van, vrouw”, zei hij, “het ziet er goed uit, hè?”

“Jawel”, zei ze, “maar bij Jan Mulders Aor'nd zijn de aardappels wel wat groter dan bij ons.”

Op de zondagen liep Harm ook vaak langs de akkers. Dat maakte hem blij; hij had het gevoel dat het ook een beetje van hem was.

Nu zou zijn vader hier eens moeten komen. Dan kon die ook eens zien hoe hij en de boer hier werkten. Hij zou toch eens vragen of hij eens naar huis mocht. Als hij daags aan het werk was had hij er geen

---

²⁰ spekpannenkoeken gegeten

last van, maar als hij maar even over thuis dacht, begon hij er steeds meer naar te verlangen.

De boer vond het goed, toen hij het vroeg. Grietien, die nu van school af was en haar moeder ook bij het karnen en boter maken hielp, kon ook wel helpen bij het voeren en de koeien op stal halen en melken. Harm mocht komende zondag wel naar huis gaan.

Zijn vrouw zou het ook wel goed vinden.

Harm kon er 's avonds bijna niet van in slaap komen, zo blij was hij. Op zondagmorgen, de dag dat hij naar huis zou gaan, was hij al vroeg wakker, al ver voordat hij werd geroepen.

Na het dagelijkse ochtendwerk was het etenstijd, maar Harm wilde graag meteen vertrekken. "Ik heb geen trek", zei hij, toen de boer aandrong. "Maar neem dan een paar boterhammen mee", zei de boer, "want onderweg zul je wel honger krijgen."

Harm vertrok. Met zijn Zondagse schoenen aan en de kleren afgeborsteld. Het was mooi weer, heel anders dan toen hij kwam. En hij voelde zichzelf ook heel anders. Toen voelde hij zich droevig, nu was hij zo blij. En wat groeide en bloeide nu alles prachtig!

Af en toe kwam hij mensen tegen die vermoedelijk naar de kerk gingen. Ze zagen beslist aan hem dat hij blij was, want ze knikten hem vriendelijk toe. Harm groette ook steeds terug.

't Ging snel; nog even en hij was al bij de zandweg, waar hij moest afslaan. Nu was het niet zo ver meer. Zijn vader had toch wel gelijk gehad, toen hij zei dat het ongeveer een uur gaans was.

Daar, dadelijk na dat bosje, daar moest hij zijn. Hij moest zich bedwingen om niet op een draf te gaan lopen.

Hij was het bosje nog maar net voorbij, toen Hillegien hem zag.

En daar kwamen ze aan: Grietien, Derk en Hillegien met kleine Gait aan de hand. Zijn vader en moeder kwamen naar buiten. "Ham, Ham!", riep kleine Gait en samen liepen ze naar huis.

Hij gaf zijn vader een hand en zijn moeder..... ze had tranen in de ogen.... Het stond zo gek, anders had hij haar wel willen knuffelen.

Toen gingen ze allemaal naar binnen.

Wat hadden ze veel te vragen en hij moest alles vertellen! Over de boer en zijn gezin en of het wel leuke mensen waren, over de koeien en de kalveren; over het paard en over Törk; ja over Törk het meest, want dat was immers zijn beste kameraad.

Maar hij had ook heel veel vragen. Of het goed ging met zijn moeder; of zijn vader nog werk had; hoe het was met het schaap en de geit; of de konijnen al jongen hadden en zo meer.

Opeens vroeg zijn moeder: “Heb je vanmorgen al gegeten?” en toen herinnerde Harm zich dat hij nog een paar boterhammen in zijn binnenzak had; maar ook dat hij verder niets had meegebracht. Hij had niets kunnen kopen, want hij had geen geld. Maar het stukje chocola dat hij nog in de buitenzak van zijn jas had, dat was voor kleine Gait en hij had een *siepsapfluitje*²¹ gemaakt, dat was voor Derk; en voor Grietien en Hillegien en zijn vader en moeder had hij een paar lekkere boterhammen.

De tijd ging snel. Het was al middag en het eten was klaar. En ook al was het schraler dan bij de boer, het smaakte hem goed.

Toen het avond was en hij terugging, liepen ze allemaal een eind mee; zijn vader en moeder niet zo ver, maar zijn broers en zussen tot aan de straatweg.

Harm keek nog een paar keer om toen hij alleen verder ging.

Hij stapte flink door. ‘t Olde mense zou het niet leuk vinden als hij niet bijtijds weer terug was.

“Goedenavond”, zei hij toen hij weer bij de boer in huis was.

“Ook goeden avond”, zei de boer. ‘t Olde mense zei zachtjes ook iets, maar dat kon Harm niet verstaan.

“Hoe was het bij je thuis?”, vroeg de boer.

“Goed”, zei Harm “ze waren allemaal goed gezond en jullie moeten de groeten hebben.”

Harm had geen trek in eten en ging vroeg naar bed.

Hij lag nog een poos wakker.

De volgende dag en de dagen daarna ging alles zijn gewone gang.

Er werd gras gemaaid en gehooïd, er werd koren gemaaid en in schoven gezet, er werden aardappels gerooid en Harm hielp met alles mee. Het mooiste vond hij, als hij met de lege wagen naar het land mocht rijden. De boer zat ook op de wagen, maar hij liet Harm het paard mennen: d'olde broene wist zelf de weg wel en was zo mak als een lam.

Op zondag ging Harm doorgaans met de boer naar de kerk.

‘t Olde mense bleef thuis. Ze vond het zonde van de tijd. En Harm kon op zondag ook weleens op de koeien passen om ze de slootwal te laten afgrazen, vond ze.

Dan zat hij aan de rand van de sloot; meestal alleen, maar soms kwam Grietien bij hem zitten. Waarom wist Harm niet. In huis zei ze bijna nooit wat tegen hem, behalve goedemorgen en als ze wat te

---

²¹ fluitje gemaakt van een vlier-takje

zeggen of te vragen had.

Maar als ze alleen bij hem was, dan was ze veel aardiger. Dan praatte ze over allerlei dingen en vroeg ze hem van alles: hoe het bij hem thuis was, over zijn broers en zussen, hoeveel koeien en varkens ze hadden, of zijn zuster Grietien op school ook breien leerde en zo meer. Ze was verbaasd dat ze bij Harm thuis helemaal geen koeien hadden en dat Harm niet breien kon. Haar vader kon dat wel; dat had hij al geleerd toen hij schaapherder was. Nu deed hij het bijna nooit meer.

Harm vond het leuk als ze bij hem kwam zitten. Maar als 't olde mènse buiten kwam, moest zij altijd onmiddellijk in huis komen. Daar begreep hij niets van; het was toch zondag: ze hoefde toch niet te werken?

Als hij dan weer alleen was, rekende hij uit wanneer hij weer eens naar huis zou kunnen en hoeveel geld hij dan mee kon nemen. Fijn toch dat zijn vader het nu niet meer alleen hoefde te verdienen. Ja, hoe hij *atmit*²² ook naar zijn eigen thuis verlangde, hij zou nu toch niet graag willen dat hij nog werkeloos thuis zou zitten. Als hij nu bij de boer aan tafel schoof, was het met een gevoel dat hij het verdiend had.

Zo zat hij te denken, totdat 't olde mènse hem riep: "Eten! Eten!"

---

²² soms, af en toe

2. Boerenleven met verdriet en plezier

De dagen kwamen en gingen, ze werden korter en de avonden langer. Harm ging één keer in de week 's avonds naar de *catechisatie*²³. Dat vond hij wel leuk: de dominee was een aardige man en hij maakte er vrienden.

Op de andere avonden bleef hij thuis. Er was altijd wel wat te doen. 't Olde mènse liet hem aardappels schillen en tegen de tijd dat er zou worden geslacht, hielp hij de boer *worstepennen*²⁴ maken.

Eerst ging het hem niet zo goed af, maar al vlug ging het beter. Soms kwam er bezoek. Dat kwam altijd via de baanderdeur. Harm had nog nooit de voordeur open gezien; die was voor bijzondere gelegenheden, vermoedde hij.

Meestal waren het de burens die op bezoek kwamen. Of kooplui, die vroegen of *Albert*²⁵ ook vette varkens in het hok had. Ook de *mulder*²⁶, die voor hen maalde en weleens rogge en haver van hen kocht, kwam vaak op bezoek.

Ze liepen dan via de baanderdeur naar de keukendeur. Sommigen, die niet zo goed bekend waren, zochten in het duister naar de klink van de keukendeur; daardoor wist je altijd dat er een vreemde op bezoek kwam. Het was natuurlijk wel gemakkelijk als je dat zo vooraf al wist.

Ging de keukendeur open, dan keken ze allemaal wie er was.

“Goedenavond samen”, klonk het dan.

“Ook goedenavond”, was het vaste antwoord.

Goede bekenden pakten dan zelf een stoel en gingen bij de haard zitten; tegen anderen moest nog weleens worden gezegd: “Neem een stoel en ga zitten”.

Aan het hangijzer bij of boven het vuur hing een ijzeren ketel.

Als het water niet kookte, draaide Albert de ketel boven het vuur en dan kookte het kort daarna.

Even wat koffie malen en dat, samen met een klontje *sukerei*²⁷ in de koffiekkan, kokend water erop, de kan boven het vuur, even doorkoken en de koffie was klaar.

---

²³ godsdienstonderwijs

²⁴ houten pennen. Werden bij het maken van worsten gebruikt om de einden van de worst dicht te spelden

²⁵ de boer

²⁶ molenaar

²⁷ cichorei, ook wel koffiesurrogaat genoemd.

Er werd nooit gevraagd of de bezoeker koffie wilde: dat sprak van zelf. Er werd ingeschonken en onder het drinken van een kopje kwam het gesprek vanzelf op gang. Vaak ging het over de boerderij; ook wel over vrijerij, over de prijzen van het vee of de eieren, soms ook weleens over heksen en spoken.

Albert luisterde altijd meer dan hij praatte. 't Olde mènse mengde zich vaak in het gesprek, vooral als ze het ergens niet eens mee was en dat was nogal eens het geval. Grietien zei zelden iets en Harm zei nooit iets.

Maar toch vond hij het fijn als er bezoek kwam, want anders zou het hem misschien net als de boer vergaan, die nogal eens met de ogen dicht achter de krant zat.

Eens, al in de vroege avond, hoorden ze buiten iemand lopen.

De baanderdeur ging open en dicht en even later was er gemorrel aan de keukendeur.

Dat was dus iemand die niet vaak kwam en ze wachtten gespannen af wie dat zou zijn.

Daar ging de keukendeur open, ze keken...

Er stond een oud mannetje, niet zo heel groot.

“*Wel heerink*²⁸ nog eens aan toe, ben jij daar, *meester*²⁹? En heb je *meesters Geertien*³⁰ ook meegebracht of ben je alleen?”

“Nee, ik ben alleen. Goedenavond samen!”

“Ook goedenavond”, zeiden ze allemaal terug.

Anders lieten ze het bezoek meestal zelf een stoel pakken maar nu stond 't olde mènse op, pakte gauw een goeie stoel en zette die bij de haard, naast Albert, die wakker was geschrokken en rechtop was gaan zitten. Hij legde de krant neer en tikte me de voorste vinger even aan de pet.

“Laten we eens vuisten”, zei de meester en schudde Albert de hand.

“Ik ben hier lang niet geweest, dus ik denk, ik ga eens op bezoek bij Barrels Albert op het Hoogelaand.”

“Daar doe je goed aan, meester”, zei 't olde mènse, “je zult het niet erg druk meer hebben, nu je niet meer werkt.”

“Ach, druk, dat niet”, zei de meester, “maar als je wilt werken is er altijd wel wat te vinden.”

“Dat zeg ik ook altijd”, zei Albert, “dat is net als: wie een hond wil

---

²⁸ uitroep van verbazing

²⁹ de dorpsonderwijzer

³⁰ je vrouw Geertien

slaan, kan altijd wel een stok vinden.”

“Precies”, vond de meester, “en zo vind ik ook altijd nog wel iets om te doen.”

“Hoe gaat het met Geertien?”, vroeg ‘t olde mènse, “kan ze nog goed tegen het koude weer?”

“Ja hoor”, zei de meester, “hoewel, wij worden wel wat ouder, en daarbij, ze is ook nog een jaar of drie ouder dan ik.”

“Net als bij ons”, riep Albert verheugd, alsof hij een goed nieuwtje vernam, “en ik zeg maar zo: de oudste moet de wijste zijn.”

“Ach”, reageerde ‘t olde mènse, “jij altijd met jouw wijste; de meester zal toch wel wijzer zijn dan Geertien?”

“Ieder moet de wijste zijn op eigen terrein”, kwam de meester ertussen, “de vrouw op het hare, met naaien en breien en zo, en de man op het zijne, wat het ook is, het boerenwerk of het schoolmeestervak.”

Daar waren ze het allemaal mee eens.

“En ik zie dat je een knechtje hebt”, zei de meester, kijkend naar Harm. En tegen Harm: “Jij bent toch een zoon van Freruk Stok?”

“Ja”, zei Harm.

“Je moet hem maar veel spekpannenkoeken geven, dan kan er nog wel een flinke soldaat uit groeien.”

Dat was tegen ‘t olde mènse, want de meester zag wel dat Harm nogal schriel was.

Toen hij het woord “soldaat” genoemd had, kwam hij op zijn praatstoel. Met de kousenvoeten op de warme haardplaat, de ellebogen op de knieën, de magere handen naar het vuur gekeerd en de dunne vingers wat gespreid zat hij in het helder brandende vuur te kijken, alsof hij het ver verleden weer in zijn gedachten terug wilde roepen. Dunne krulletjes van zijn grijze haar krulden om de rand van de pet naar boven; andere hingen omlaag en raakten zowat de kraag van zijn jas. Van zijn dunne bakkebaardjes stonden de onderen wat zwierig en krullerig alle kanten op. De gele lange vlammen van de *kienstobben*³¹ beschenen hem en als je hem van Harms kant bekeek, leek het net een oude man zoals je die op een oud prentje ziet.

Alles was stil.

Nadat hij zo een poosje had gezeten begon hij:

“Toen ik nog zo'n jongkeerl was als hij (hij knikte naar Harm),

---

³¹ gefossiliseerd hout dat bewaard is gebleven in veenlagen

misschien wel een beetje ouder maar zeker niet veel meer mans, ging ik voor mijn nummer in militaire dienst. Het waren zware tijden en het duurde niet lang, of we kregen oorlog³². Alle mensen nog eens aan toe, wat moesten wij vechten! Wij wonnen hoe langer hoe meer; maar toen de Belgen wel zagen dat ze het verspeelden, riepen ze de Fransen erbij om hen te helpen. En daar konden we niet tegen vechten: twee tegen een is moorden. Ik zat met nog anderen in de Citadel van Antwerpen en daar werden wij belegerd. Als ik daar nog aan denk...”

De meester kneep de ogen dicht en schudde met het hoofd.

“Van alle kanten schoten ze op ons en wij schoten terug. Vreselijk.

De scherven vlogen je om de oren en steeds vaker viel er een makker van mij neer.... dood of gewond.”

“O, foei toch!”, riep ‘t olde mènse, “ik was weggelopen.”

“Dat is makkelijker gezegd dan gedaan “, zei de meester, “Maar waarheen? De vijand was overal, en je wist wat er gebeurde als ze je te pakken kregen. Maar toen we op het laatst bijna allemaal dood waren, konden we niet anders dan ons overgeven. Daar waren die Fransen blij mee, want ze hadden en kwaaije aan ons gehad.

Wat hadden we ze van leer gegeven!

Maar ik moet zeggen dat ze ons goed behandelden: Wij waren bijna uitgehongerd en dat wisten ze wel; ze brachten ons van alles: krentenbroodjes, sinaasappels, noem maar op.

Sommigen dachten dat we nu zo naar huis konden. Nee dus.

Wij moesten mee naar Frankrijk, wij waren krijgsgevangenen.

Tjonge, wat hadden we een bekijks!

Als we door een stad kwamen, liepen de mensen allemaal te hoop, klein en groot. En ze starden ons aan alsof we een bezienswaardigheid waren.

En dan dat snelle taaltje! Daar verstonden we niets van: allemaal Frans.”

“Spreken de kleine kinderen daar dan ook al Frans?”, vroeg ‘t olde mènse verwonderd.

“Zeker wel, net zo goed als de ouderen”, ging de meester verder.

“Ongelofelijk”, zei de boer die niet begreep dat ze daar zo geleerd waren.

“Ja”, zei de meester, “eerst begreep ik er niets van, maar gaandeweg ging het beter, vooral toen we op de plaats van bestemming waren. Eerst eens één woord, toen wat meer, en langzamerhand had ik het

---

³² De Belgische revolutie van 1830

zo ver gebracht, dat ik met hen kon praten.”

“Knap”, zei de boer, “en toen kon je hen zeker ook veel vertellen.”

“Nou”, zei de meester, “zo vlot ging het nog niet. Maar ik dacht: ik zal ervan proberen te leren zo veel ik kan; misschien kan ik er later gebruik van maken. En zo is het ook gegaan. Ik dacht bij mij zelf: ik heb nu zo veel geleerd en gezien; mocht ik nog weer terug in Nederland komen, dan ga ik niet weer in het boerenwerk.

Toen de oorlog voorbij was, kwamen wij weer vrij en ze brachten ons met een schip over zee weer naar Holland.

Ik had de zee nog nooit gezien, maar jongens nog aan toe, wat is dat een grote lap water! Allemaal water, zo ver je kunt kijken.” En hij maakte met de armen een grote zwaai om duidelijk te maken hoe groot die waterplas was.

“Hè, jong!” zei de boer, “als dat allemaal eens grasland zou zijn, hoeveel hooi zou je er dan van krijgen; vast wel voor duizend koeien.”

“Voor duizend?”, zei de meester, “voor duizend? Wel voor duizend maal zo veel.”

Dat ging de boer zijn begrip te boven. Zoveel koeien had hij nog nooit gezien.

“Wij kwamen in Vlissingen aan. Dat is daar ergens in Zeeland, hier ver vandaan. Zij zal het wel weten.” En hij knikte naar Grietien.

“Jawel”, zei Grietien.

“Het was op een zaterdag. Te voet moesten wij naar Middelburg. Een bekijks dat we onderweg hadden! De muziek speelde en overal hingen vlaggen, waar je ook keek. Ik werd ingekwartierd bij een apotheker. ‘Wil je roken?’, vroeg hij mij. ‘Nou, graag’, zei ik ‘maar ik heb geen pijp.’ ‘Die krijg je van mij.’, zei hij. Ik kreeg een nieuwe pijp van hem en tabak zo veel ik wilde.

Aan de overkant woonden een paar rijke dames en daar kreeg ik nog een mooie roodbonte zakdoek van. Die heb ik nog steeds; nooit gebruikt en nooit gewassen.”

“Dat was toch aardig”, vond de boer, die gespannen luisterde.

“Ja, zeker”, zei de meester, “en ze waren zo vriendelijk allemaal. Op zondag gingen wij naar de kerk, en de dominee preekte over de teruggekeerde gevangenen en zei dat ze daar blij mee waren.

En in de Middelburgse krant stond er een mooi lied over.”

Toen ging de meester rechtovereind zitten en als een oud

*dragonderpaard*³³ dat soldatenmuziek hoort en plotseling helemaal ervaart, kwam ook in hem het oude vuur terug. Hij declameerde dit lied:

Aan de voormalige verdedigers van de Citadel van Antwerpen bij hun terugkeer uit Frankrijk in het Vaderland.

Welkom van de Franse stranden,
 Welkom in het Vaderland!
 Dappre schaar! Zie aller handen,
 Aller harten u verpand!
 Treed, begroet uit aller monden,
 Juichende onze muren in!
 Hoort ons uwen lof verkonden
 Uwe trouw, uw' heldenzin!

Woedend zaagt gij u bestoken
 Door tiendubb'le overmagt.
 Geen van u viel ongewroken,
 Frankrijk vreesde uw heldenkracht.
 Antwerps Vijfhoek is bezweken
 En de Fransman zegeviert;
 Maar verdiend is 't eereteeken
 Waar u 's konings gunst mee siert.

Roemrijk was het zóó te strijden,
 Zóó te zwichten was eene eer.
 En de veldheer moest belijden
 Aan het hoofd van Frankrijks heir:
 "Holland heeft het puin verloren
 "Van een' afgestreden wal;
 "Maar zijn deugd bleef vlekloos gloriën,
 "Eere aan Hollands heldental!"

Welkom dan aan onze stranden,
 Weergekeerde heldenschaar!
 Zie den wierook voor u branden
 Op des Vaderlands altaar!
 Welkom met uw' grijzen vader,

---

³³ Een dragonder was een infanterist die zich per paard verplaatste en te voet vocht.

d' Onvolprezenen CHASSÉ!
 Hem, uw' schutsheer, hoofd en rader
 Wacht hier rust en zielevree.

Blijft, o keur van Neerlands zonen!
 Steeds het sieraad onzer vaan!
 Laat ons aller dank U loonen
 Voor uw trouw en kloeke daan!
 Nooit zal Nederland vergeten,
 Wat gij leedt voor zijnen roem;
 's Lands historie zal u heeten
 Eeuwig aller dappren bloem.

De meester had het lied opgezegd met zoveel statie en gebaren dat je er koud van werd. Niemand zei iets. Albert niet, omdat hij niet wist wat hij ervan zeggen zou: het ging hem geheel boven zijn pet. 't Olde mènse niet, omdat ze dacht dat de meester wel erg ontroerd zou zijn. Harm en Grietien niet, omdat ze zoiets nooit eerder hadden gehoord. En de meester zelf niet, omdat hij er moe van was geworden en eerst weer wat op adem moest komen.

Maar hij was toch de eerste die weer begon te praten.

“Ja”, zei hij, ”dat stond in de Middelburgse krant³⁴. Ik vroeg aan de apotheker, of ik die krant mocht. Ik heb dat lied zo vaak gelezen, dat ik in het op het laatst helemaal uit het hoofd kende. Het was mooi, maar het mooist van alles was het ereteken dat we van de Koning kregen.”

En hij wees naar de linker omslag van zijn jas, waarop een geel kruisje hing.

Ze keken er allemaal naar. De boer boog zich helemaal voorover om het goed te zien.

“Ik heb vaak gedacht”, zei hij, “wat heeft de meester daar toch op de jas zitten; een knoopje of zo?”

“Nee”, zei de meester, “geen knoopje, maar een erekruis. Dat hebben we van de Koning gekregen. Nee, niet van hem zelf, maar toch door zijn toedoen. En ik hoop dat kruis te dragen zo lang ik leef: het geeft mij een gevoel, dat ik mijn plicht voor het vaderland heb gedaan.

---

³⁴ Op 11 juni 1833; terug te vinden op Internet, in het archief van de Middelburgse courant.

En het heeft mij ook weleens geholpen tegen overmacht.”

“Precies”, zei de boer die niet kon begrijpen hoe zo’n klein dingetje iemand sterker kon maken. En ‘t olde mènse begon er het hare van te denken.

“Mij sterker maken,” zei de meester, “mij sterker maken deed het niet; maar het benam mijn tegenpartij veel van zijn macht.”

En omdat de boer hem zo onnozel aankeek, moest hij wel een nadere verklaring geven.

“Zie”, zei hij, “dat zit zo. Je hebt Jan Jaansen uit de Tippe misschien wel gekend, een boom van een kerel en heel wat mans. En heel wat mensen zijn vermoedelijk bang voor hem.

Toen zijn dochter Jansien nog naar school ging, was dat geen gemakkelijk kind en ik moest haar vaker dan eens terecht zetten.

En wat doet die rakker op een keer?

Ze kwam thuis met een scheur in haar mouw en toen zei ze tegen haar vader, dat ik haar zó had geknepen, dat de mouw was gescheurd.

Dus wie komt er ‘s avonds *op hoge benen*³⁵ bij me? Jan Jaansen.

Ik zat bij de haard en bleef zitten.

‘Meester’, zei hij met zijn schreeuwerige stem, ‘meester, je hebt onze Jansien zo geknepen, dat haar mouw stuk is. *De bellen*³⁶ hangen erbij.’

Ik keerde mij half om naar Jan Jaansen en ik zei tegen hem:

‘Jan Jaansen, jouw Jansien had de mouw al stuk en de bellen hingen er al bij vóórdát ik haar heb geknepen, dus zeg haar dat maar.’

Hij keek mij woedend aan en zei: ‘Meester, ik krijg je nog wel, wanneer ik je eens alleen tegen kom!’, waarop ik zei: ‘Jan Jaansen, je moet maar doen wat je niet laten kunt.’

En warempel, niet lang daarna, toen ik op een avond in de Tippe moest zijn om schoolgeld op te halen, kom ik die grote Jan Jaansen tegen en er was verder geen sterveling te zien. Weglopen heb ik nooit geleerd, dus ging ik naar hem toe en toen ik nog zo’n pas of tien van hem verwijderd was zei ik: ‘Jan Jaansen, je wilde mij nog een keer spreken als je mij eens tegen kwam: hier ben ik.’ En ik stond vlak voor hem.

‘Nee, meester’, zei hij, ‘dat heb ik wel gezegd, maar ik meende het niet zo; nee meester, echt niet.’

---

³⁵ verontwaardigd

³⁶ flarden

‘Zo’, zei ik en ik legde mijn ene hand op zijn schouder en gaf hem de ander, ‘laten we dan geen kwaai vrienden meer zijn en als je zin hebt eens te komen praten, dan kom je maar.’

Zo zijn we uit elkaar gegaan, maar ik weet wel zeker dat het komt door dat kruisje. Dat heeft gemaakt dat hij zo voorzichtig was; een vroegere vriend van de Koning durfde hij niet aan.”

“Dat geloof ik graag”, zei de boer, “dat zou hem nog weleens lelijk kunnen opbreken.”

“Dat zeker”, zei de meester, “maar er waren er meer, waar het uitwerking op had, en dat waren de mensen die boven mij stonden.

Het gebeurde eens dat er bij mij een mooi jong paard stierf.

Jammer, want het was zo’n best paard en ik kon niet zonder.

Ik liet de grote jongens, als ze moesten nablijven, weleens mee gaan naar het land om mij daar te helpen³⁷, maar een paard, dat kon ik niet missen.

Op een ochtend zei ik tegen Geertien: ‘t Is vandaag Ruinermarkt en daar ga ik naar toe; eens zien of ik er een mooi paard kan kopen.’

De kinderen van de hoogste klas liet ik naar huis gaan, ik zei:

‘Kinderen, ik heb vandaag geen tijd.’

En ik op stap. Ben ik net om de hoek, komt mij *verduld*³⁸ de schoolopziener tegen, die onze school wilde bezoeken.

Ik schrok ervan.

‘Dag meester, waar ga je heen?’, vroeg hij. Ik wist bijna niet wat ik moest zeggen en ik zei: ‘Ach meneer, mijn paard is gestorven, net nu ik het zo nodig heb. En nu heb ik de hoogste klas maar vrij gegeven, want ik wil naar de Ruinermarkt om een nieuw paard te kopen.’

‘Dat is verstandig van je’, zei hij, ‘ga jij maar een paard kopen, dan kom ik later weleens terug.’

Wij bleven nog even staan praten en, kijkend naar dat kruisje op mijn jas, vroeg hij: ‘Zat jij bij het paardenvolk?’

Ik zeg: ‘Nee meneer, ik heb onder Chassé op de Citadel gediend.’, waarop hij zei ‘Maar dan is het je ook wel toevertrouwd dat je er alleen op uit gaat’; hij gaf mij de hand en wij gingen elk ons weegs.”

”Zie”, zei hij, “zo word je er ook door hogeren nog wel om geëerd.”

Hoewel Albert niet wist wat een schoolopziener was

- maar dat zou wel een hele hoge piet zijn als de meester er nog zo tegen op moest zien - zei hij:

---

³⁷ de schoolmeester had kennelijk ook een boerderij...

³⁸ warempel

“Nou, nou, dan is zo’n klein ding toch wel heel wat waard.”

Bij dat alles had ‘t olde mènse ervoor gezorgd dat de kelen niet droog werden en toen de meester zo’n vijf á zes kopjes koffie op had en de koffiepot leeg was, wilde hij maar eens weer opstappen.

“Zal Harm je een eindje wegbrengen?”, zei ‘t olde mènse, “het is al donker.”

De meester was wel gewend in het donker te lopen, maar hij vond het toch een goed idee.

Na elkaar een goedenavond te hebben gewenst, gingen ze op stap.

De meester was uitgepraat en Harm wist niets te zeggen.

Na het bezoek werd er in huis nog wel even nagepraat.

‘t Olde mènse vond zo’n oorlog toch wel verschrikkelijk en Albert ook. Als je ruzie had over een stuk land was dat nog tot daaraan toe: als je het dan won, kreeg je het land. Maar zij vochten om zo’n Citadel. De verliezers hadden niets meer en de winnaars ook niet, want het ding was in puin geschoten; je had er niets aan en je had ook nog de kosten voor het verblijf van de krijgsgevangenen! Nee, oorlog, dat was maar niks.

Harm had inmiddels de meester tot aan de hoek van de straat gebracht; nu kon hij het zelf verder wel vinden.

Wat een verhaal van die meester, dacht Harm toen hij terugliep.

En dan die zee! Alleen maar water zo ver je kon kijken en nergens land! Allemaal land en nergens water dat kon hij nog begrijpen, maar andersom....

Zo ging de winter voorbij. Harm ging zo af en toe naar huis, maar niet zo vaak, want de weg was slecht. Soms was het ook dat de boer het wel goed vond, maar dat ‘t olde mènse dan toevallig iets voor hem had te doen.

Toen hij op een keer weer thuiskwam, lag zijn moeder in bed. Ze voelde zich helemaal niet goed. Ze wilde de dokter wel laten komen, maar die woonde ver weg en hij moest met de wagen gehaald en gebracht worden. Maar wie zou dat voor hen willen doen? De Paosboer woonde dichtbij en die had wel rijtuig, maar hem durfden ze het niet te vragen.

Toen Harm weer terug was op de boerderij, vertelde hij het aan de boer en die vond dat hij de volgende dag “d’olde broene” dan maar moest inspannen om de dokter op te halen en naar zijn moeder te gaan.

En dat gebeurde.

De dokter onderzocht zijn moeder en zei dat hij een drankje klaar

zou maken. Ze moest ook maar goed eten.

Harm zou het drankje van de dokter meenemen en dan kon een van de andere kinderen het mee naar huis nemen.

Op de terugweg was Harm heel stil. De dokter was nog een jonge man die probeerde hem moed in te spreken. Maar Harm bleef denken aan zijn moeder.

Het drankje hielp helaas niet en enkele dagen later kwam een van de burens hem vertellen dat zijn moeder was overleden.

Nu was Harm nooit een man van veel woorden, maar toen was hij nog stiller dan anders. De boer wilde hem troosten maar wist niet goed wat te zeggen. Grietien keek hem alleen meewarig aan.

't Olde mènse zei er niets over maar was nu wel wat vriendelijker.

Op een keer moest de dokter naar *Albert Meters' Albertje*³⁹ die verderop aan de zandweg woonde.

Het weer was slecht: het regende en stormde. De dokter kwam op laarzen *kwaanswies*⁴⁰ even bij boer Barrels aanlopen om te zeggen waar hij moest zijn.

“Dan tref je het niet met dit weer”, zei 't olde mènse, “laat Harm je met paard en wagen er maar even naar toe brengen.”

Dat vond de dokter een goed idee. Harm werd geroepen en die vond het wel een leuk klusje. Onderweg vertelde de dokter het een en ander. Wat is het toch een aardige man, dacht Harm.

Bij de boerderij teruggekomen kreeg Harm een kwartje van hem. Tjonge, dat was mooi! Daar was hij mee in zijn sas.

Hij zette de wagen in de schuur, het paard in de stal en liet 't olde mènse zien wat hij had gekregen.

“Dat moet je sparen.”, zei ze “Berg het maar goed op.”

Maar dat hoefde ze hém niet te zeggen: daar zou hij wel voor zorgen. Het was het eerste geld dat hij voor zichzelf mocht houden.

De volgende dag ging 't olde mènse met eieren naar de markt.

Toen ze terugkwam was ze slecht gehumeurd: ze had er eerst zes en een halve cent voor kunnen krijgen, maar ze wilde meer. Daarna liep de prijs echter terug en kon ze nog maar een stuiver krijgen.

Ze accepteerde dat bod, want er was niet veel kans dat ze een volgend keer meer kreeg. Immers, het werd voorjaar en de kippen begonnen dan beter te leggen.

O, o, wat had ze zichzelf tekortgedaan; de hele dag liep ze er nog

---

³⁹ Albertje, de vrouw van Albert Meter

⁴⁰ kwansuis, schijnbaar toevallig, terloops

over te pruttelen.

De daaropvolgende dag wilde de dominee ook naar Albertje Meters en hij zag er ook tegenop om te lopen. Toen 't olde mènse aanbood dat Harm hem met paard en wagen zou brengen, wilde hij ook wel graag rijden en Harm wilde dat ook wel, want die dacht aan het kwartje dat hij van de dokter had gekregen.

De dominee praatte ook heel vriendelijk. Hij sprak nog over Harms' moeder en vroeg hoe het met zijn vader ging en met zijn broers en zussen. Hij vond dat Harm het getroffen had met zo'n goede boer en dat 't olde mènse ook zo slecht niet was, al was ze zo nu en dan wat scherp. Hij moest maar goed oppassen en flink zijn best doen.

Toen ze weer terug waren, zei hij nog: "Als je eens wat hebt en geen raad weet, of als je zomaar eens wilt komen: je bent bij mij altijd welkom".

Hij gaf Harm een hand en bedankte hem, maar gaf hem geen kwartje.....

Toen Harm de wagen in de schuur en het paard op stal had gezet en 't olde mènse hem weer zag, vroeg ze: "Heb je weer een kwartje gekregen?"

"Nee", zei Harm en hij liet haar de hand zien waar niets op lag.

Zij schudde het hoofd. "Ik zeg altijd maar", zei ze, "van dominees rijden en van kippen houden is nog nooit iemand rijk geworden."

Harm was wel blij met het kwartje van de dokter, maar de handdruk van de dominee, zijn uitnodiging om eens langs te komen en ook dat hij hem altijd met raad wilde helpen, dat deed Harm toch ook echt goed.

Maar hij ging niet naar de dominee. Dat durfde hij niet.

Het werd weer tijd van zaaien en maaïen, later van hooien en oogsten. Harm had inmiddels al de nodige ervaring, zodat de boer veel aan hem kon overlaten. Dat was ook wel nodig, want de boer werd, net als zijn paard, een beetje ouder. En hoewel ze dat niet wilde toegeven, gold dat ook voor 't olde mènse. Zij echter zag het alleen van haar man. Soms, na het eten, kon hij maar moeilijk uit zijn stoel komen. Maar als Albert niet zou opstaan om weer aan het werk te gaan, deed die jongen ook niets en daarvoor gaven ze hem toch geen loon, kost en inwoning?

Toen ze zo weer eens druk bezig was, zag ze dat er iemand aan kwam lopen die ze niet kende. Hij keek zo onderzoekend naar het huis; je kon wel zien dat hij hier niet bekend was. Toen hij bijna bij de baanderdeur was, liep zij naar de keukendeur en daar wachtte ze af.

Wat zou het zijn, dacht ze: een *negosiekerel*⁴¹ of een *koez'ntrekker*⁴² of zo?

“Woont hier Albert Niks?”, vroeg hij.

“Nee.”, zei ‘t olde mènse, “Hier woont Barrels Albert van het Hoogelaand.”

“Precies”, zei de man, “ik wist de naam niet goed meer, maar inderdaad, Barrels Albert. Precies.”

Toen kwam hij wat dichterbij en zei: “Ik ben een neef van je, ik ben Willum van Klaos en Fi’jgien.”

Ze sloeg de handen in elkaar van verbazing: die man met dat gebruinte gezicht en die grote zwarte snor! Ze had hem helemaal niet herkend. Hij leek in niets meer op dat magere witte mannetje van vroeger.

Hij gaf haar een hand en wilde haar ook kussen, maar zij draaide het hoofd om en liep naar de pompestraat, want ze werd er *kwelk*⁴³ van en meende dat ze moest overgeven. Bah, een man met zo’n snor!

Hij vertelde dat hij jaren in de Oost en de West had gediend en dat hij nu was gepensioneerd. Hij was naar hier gekomen, omdat hij op zoek was naar een kosthuis.

‘t Olde mènse maakte koffie met een paar boterhammen en zei hem dat ze wel een goeie plaats voor hem wist.

“En kom gerust ‘s avonds eens langs als je een praatje wilt maken”, zei de boer die er ook bij was gekomen.

Dat wilde Willum wel graag. En dat deed hij ook geregeld, iets wat vooral Harm erg interessant vond.

Hij vertelde dan honderd uit: over mensen die zo klein waren als jongens van een jaar of veertien, vijftien, met een kleur als slappe koffie en zo vlug als water. En over wilde dieren, zoals tijgers, die je verscheuren als je ze tegenkomt. Over spinnen, zo groot als een hand. “Heel gevaarlijk”, zei hij, “je moet ervoor uitkijken; als je onder een boom zit om wat uit te rusten moet je goed opletten, want ze bespringen je onverwachts en dan kunnen ze je steken als een wesp en dan ga je dood, of je wilt of niet.

Maar het land daar is heel vruchtbaar; alles groeit er geweldig.

Noten zo groot als kinderhoofdjes.”

“Dat meen je niet”, zei ‘t olde mènse die het allemaal nauwelijks geloven kon.

---

⁴¹ venter, handelaar

⁴² tandarts

⁴³ van kwalijk, niet goed